

ἀποδίδων τὴν κατὰστασιν «ἀνήρ» εἰς τὸ ὑποκείμενον «παιδίον». Εἶναι σχεδὸν ὅπως ἡ κίνησις, ἡ αὐτὴ πάντοτε, τῆς κινηματογραφικῆς ταινίας, κίνησις κεκρυμμένη ἐν τῷ μηχανήματι, καὶ τῆς ὁποίας ὁ ρόλος εἶναι νὰ ὑπερθέτῃ, ἐπ' ἀλλήλων, τὰς διαδοχικὰς εἰκόνας, ἵνα μιμηθῇ τὴν κίνησιν τοῦ πραγματικοῦ ἀντικειμένου. Ἐν τῇ δευτέρᾳ προτάσει, τὸ «γίγνεσθαι» εἶναι ὑποκείμενον. Ἔρχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Εἶναι αὕτη αὕτη ἡ πραγματικότης παιδιότης καὶ ἀνδρική ἡλικία· δὲν εἶναι τότε πλέον εἰμῆ στάσεις δυναμικαί, ἀπλαῖ ἀπόψεις τοῦ πνεύματος· αὐτὴν τὴν φορὰν ἔχομεν αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντικειμενικὴν κίνησιν καὶ ὄχι πλέον κινηματογραφικὴν τινα μίμησιν αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πρῶτος τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι εἶναι ὁ μόνος βολικὸς εἰς τὰς διαλεκτικὰς ἡμῶν ἕξεις. Διὰ νὰ προσαρμοσθῶμεν πρὸς τὸν δεύτερον τρόπον ἐκφράσεως, θὰ ἔπρεπε ν' ἀπαλλαγῶμεν τοῦ κινηματογραφικοῦ μηχανισμοῦ τῆς σκέψεως.

Θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ πλήρης ἀφαίρεσις, διὰ νὰ διαλυθῶσι, διὰ μιᾶς, οἱ θεωρητικοὶ παραλογισμοί, τοὺς ὁποίους προεκάλεσε τὸ ζήτημα τῆς κινήσεως. Τὸ πᾶν εἶναι σκοτία, τὸ πᾶν εἶναι ἀντίφασις, ὅταν ἀξιῇ τις μὲ καταστάσεις νὰ «κατασκευάσῃ» μίαν μετάδασιν. Ἡ σκοτία διαλύεται, ἡ ἀντίφασις καταπίπτει, ἀφ' ἧς τοποθετηθῇ τις κατὰ μῆκος τῆς μεταδόσεως, διὰ νὰ διακρίνῃ ἐν αὐτῇ καταστάσεις, ἐνεργῶν διὰ τῆς σκέψεως ἐγκαρσίας τομάς. Ἐν τῇ μεταβάσει ὑπάρχει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν καταστάσεων, δηλαδή ἀπὸ τὰς δυνατὰς τομάς, ὑπάρχει ἐν τῇ κινήσει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν θέσεων, δηλαδή ἀπὸ τὰς δυνατὰς στάσεις. Μόνον ὅτι ὁ πρῶτος τρόπος τοῦ βλέπειν εἶναι βολικώτερος εἰς τὰς μεθόδους τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ὁ δεύτερος τρόπος ἀπαιτεῖ, τουναντίον, ὅπως ἀνέλθῃ τις τὴν κλιτὸν τῶν διανοητικῶν ἕξεων. Πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ἀν ἡ φιλοσοφία ὀπισθοχώρησε κατ' ἀρχὰς πρὸ παραμοίου ἄθλου; Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν φύσιν, ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πνεῦμα ἀφημένον εἰς τὴν φυσικὴν του κλίσιν, ἐμπιστοσύνην πρὸ παντὸς εἰς τὴν γλῶσσαν, ὡς φυσικῶς ἐξωτερικεύουσαν τὴν σκέψιν. Παρὰ ν' ἀποδόσῃ τὸ ἄδικον εἰς τὴν στάσιν, ἣν ἐλάμβανον πρὸ τοῦ ροῦ τῶν πραγμάτων ἡ σκέψις καὶ ἡ γλῶσσα,

ἐπροτίμησαν ν' ἀποδώσωσι τὸ ἄδικον εἰς τὸν ροῦν τῶν πραγμάτων.

Αὐτὸ ἐπραξάν ἀπερισκέπτως οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλεατικῆς σχολῆς. Ἐπειδὴ τὸ γίνεσθαι σκανδαλίζει τὰς ἕξεις τῆς σκέψεως καὶ κακῶς καταχωρεῖται εἰς τὰ πλαίσια τῆς γλώσσης, τὸ ἐκῆρυξαν μὴ πραγματικόν. Ἐν τῇ ἐκτατικῇ κινήσει καὶ ἐν τῇ μεταλλαγῇ γενικῶς δὲν εἶδον εἰμὴ καθαρὰν πλάνην. Ἡδύνατό τις νὰ ἰσχυρῶν τὸ συμπέρασμα τοῦτο, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ τὰ λήμματα, νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ πραγματικότης μεταβάλλεται, ἀλλὰ δὲν θὰ ὤφειλε νὰ μεταβάλλεται. Ἡ ἐμπειρία μᾶς θέτει εἰς ἀντιπαράστασιν τοῦ γίνεσθαι, ἰδοὺ ἡ αἰσθητὴ πραγματικότης. Ἀλλ' ἡ νοητὴ πραγματικότης, ἐκείνη ἣτις ὤφειλε νὰ εἶναι, εἶναι ἀκόμη περισσότερον πραγματικὴ, καὶ αὐτὴ — θὰ εἴπῃ τις — δὲν μεταβάλλεται. Ὑπὸ τὸ ποιοτικὸν γίνεσθαι, ὑπὸ τὸ ἐξελικτικὸν γίνεσθαι, ὑπὸ τὸ ἐκτατικὸν γίνεσθαι, τὸ πνεῦμα ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ὅ,τι εἶναι ἀνυπότακτον εἰς τὴν μεταβολήν. Τὴν ὀρίσιμον ποιότητα, τὴν μορφήν ἢ οὐσίαν, τὸ τέλος. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας ἣτις ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα, ἡ φιλοσοφία τῶν Μορφῶν, ἢ—διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν ἕρον πλησιέστερον τοῦ Ἑλληνικοῦ—ἡ φιλοσοφία τῶν Ἰδεῶν.

Ἡ λέξις εἶδος (*), τὴν ὁποῖαν μεταφράζομεν ἐνταῦθα διὰ τῆς λέξεως Ἰδέα ἔχει πράγματι τὴν τριπλῆν ταύτην ἔννοιαν. Σημαίνει: α) τὴν ποιότητα, β) τὴν μορφήν ἢ οὐσίαν γ) τὸν σκοπὸν ἢ τὸ σχέδιον τῆς συντελουμένης πράξεως, δηλαδή, κατὰ βᾶθος τὸ σχέδιον τῆς ὑποτιθεμένης συντετελεσμένης πράξεως. Αἱ τρεῖς αὗται ἀπόψεις εἶναι αἱ ἀπόψεις τοῦ ἐπιθέτου, τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ τοῦ ρήματος καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς τρεῖς οὐσιώδεις κατηγορίας τῆς γλώσσης. Κατόπιν τῶν δοθεισῶν ἀνωτέρω ἐξηγήσεων, θὰ ἠδυνάμεθα, καὶ θὰ ὀφείλομεν ἴσως, νὰ μεταφράσωμεν τὸ εἶδος, διὰ τῆς λέξεως «ὄψις»(**) ἢ μᾶλλον διὰ τῆς λέξεως «στιγμὴ». Διότι εἶδος εἶναι σταθερὰ ὄψις εἰλημμένη ἐπὶ τῆς ἀσταθείας τῶν πραγμάτων· ἢ ποιότης, ἣτις εἶναι στιγμὴ τις τοῦ γίνεσθαι, ἢ μορφή, ἣτις εἶναι στιγμὴ τις τῆς ἐξελίξεως, ἢ οὐσία, ἣτις εἶναι ἡ μέση μορφή, ὑπὲρ καὶ ὑπὸ τὴν

(*) Ἑλληνιστὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν κείμενον.

(**) vue.

ὅποιαν αἰ ἄλλαι μορφαὶ τάσσονται κλιμακκηδόν, ὡς ἀλλοιώσεις αὐτῆς, τέλος τὸ ἐμπνέον τὴν συντελουμένην πράξιν σχέδιον, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἄλλο τὸ, ἐλέγομεν, εἰμὴ τὸ ἐκ προκαταβολῆς σχέδιον τῆς πράξεως συντετελεσμένης. Ἀνάγειν τὰ πράγματα εἰς τὰς Ἰδέας συνίσταται λοιπὸν εἰς τὸ διαλύειν τὸ γίνεσθαι εἰς τὰς κεφαλαιώδεις ταύτας στιγμάς, ἐκάστη τῶν ὀποίων, ἐξ ἄλλου, ἀπαλλάσσεται, καθ' ὑπόθεσιν, τοῦ νόμου τοῦ χρόνου, ὡσεὶ συλλεγεῖσα ἐν τῇ αἰωνιότητι. Τοῦτ' εἰπεῖν ὅτι καταλήγει τις εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἰδεῶν, ὅταν ἐφαρμόζη τὸν κινήματογραφικὸν μηχανισμόν τῆς διανοίας εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ πραγματικοῦ.

Ἄλλ' ἀφ' ἧς θέσῃ τις τὰς ἀναλλοιώτους Ἰδέας εἰς τὸ βάθος τῆς κινουμένης πραγματικότητος, ὀλόκληρός τις φυσική, ὀλόκληρος κοσμογονία, ὀλόκληρος θεολογία ἀκόμη ἐπακολουθοῦσιν ἀναγκασίως. Σταματήσωμεν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Δὲν διαγνούμεθα γὰρ συνοψίσωμεν εἰς μερικὰς σελίδας μίαν φιλοσοφίαν τόσον περίπλοκον καὶ τόσον καταληπτήν, ὅπως ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ' ἀφοῦ πρόκειται νὰ περιγράψωμεν τὸν κινήματογραφικὸν μηχανισμόν τῆς διανοίας, ἐνδιαφέρει νὰ δείξωμεν εἰς ὅποιαν τινὰ παράστασιν τοῦ πραγματικοῦ ἀπολήγει ἡ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ τούτου. Ἡ παράστασις αὕτη εἶναι, νομίζομεν, ἀκριβῶς ἐκείνη ἣτις εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ. Αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῆς δοξασίας, ἣτις ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μέχρι τοῦ Πλωτίνου, διελθοῦσα διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (ὡς ἐπίσης, ἐν τινι μέτρῳ, καὶ διὰ τῶν Στωϊκῶν), δὲν ἔχουσι τίποτε τὸ συμπτωματικόν, τίποτε τὸ ἐνδεχόμενον, τίποτε τὸ ὀφείλον νὰ θεωρηθῇ ὡς φαντασία τις τοῦ φιλοσόφου. Παριστῶσι τὸ ὄραμα, τὸ ὅποιον συστηματικῆς τῆς διάνοιας θ' ἀποκομίσῃ ἐκ τοῦ παγκοσμίου γίνεσθαι, ὅταν τὸ παρατηρῇ διὰ μέσου ἀπόψεων εἰλημμένων, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἐπὶ τοῦ ροῦ αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὅσπερ καὶ σήμερον ἀκόμη θὰ φιλοσοφήσωμεν κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἑλλήνων, θ' ἀνεύρωμεν, χωρὶς νὰ ἔχωμεν ἀνάγκην νὰ τὰ γνωρίσωμεν, ταῦτα ἢ ἐκεῖνα τῶν γενικῶν συμπερασμάτων των, ἐν ᾧ ἀκριβεῖ μέτρῳ θὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τὸ κινήματογραφικὸν ἐνστικτὸν τῆς σκέψεως ἡμῶν.

Ἐλέγομεν ὅτι εἰς τὴν κίνησιν ὑπάρχει κάτι **περισσότερον** παρὰ εἰς τὰς ἀποδιδομένας εἰς τὸ κινητὸν διαδοχικὰς θέσεις καὶ

εἰς τὸ γίνεσθαι ὑπάρχει κάτι περισσότεροον παρὰ εἰς τὰς μορφάς, τὰς ὁποίας διέρχεται ἐκ περιτροπῆς, εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς ὑπάρχει κάτι περισσότεροον ἀπὸ τὰς πραγματοποιμένας, τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, μορφάς. Ἡ φιλοσοφία θὰ δυνηθῆ, λοιπόν, ἐκ τῶν ὄρων τοῦ πρώτου εἶδους νὰ ἐξαγάγῃ τοὺς ὄρους τοῦ δευτέρου εἶδους, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐκ τῶν δευτέρων τοὺς πρώτους· ἀπὸ τῶν ὄρων τοῦ πρώτου εἶδους ὀφείλει ν' ἀναχωρήσῃ ὁ συλλογισμός. Ἀλλ' ἡ φιλοσοφία ἀναστρέφει τὴν τάξιν τῶν δύο ὄρων καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἡ ἀρχαία φιλοσοφία προβαίνει ὡς ἡ διάνοια. Ἐγκαθίσταται, λοιπόν, ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ καὶ δὲν θὰ λάθῃ ὡς δεδομένον εἰμὴ ἰδέας. Ἐν τούτοις ὑπάρχει γίνεσθαι, αὐτὸ εἶναι γεγονός. Πῶς, τοῦ ἀναλλοιώτου μόνον τιθεμένου, θὰ προσέλθῃ ἐξ αὐτοῦ ἢ μεταβολή; Ὅχι βεβαίως διὰ τῆς προσθέσεως πράγματός τινος, ἀφοῦ, καθ' ὑπόθεσιν, τίποτε τὸ θετικὸν δὲν ὑφίσταται ἔξω τῶν Ἰδεῶν. Τότε λοιπόν διὰ μειώσεώς τινος. Εἰς τὸ βάθος τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας κεῖται ἀναγκαίως τὸ ἀξίωμα τοῦτο: ὑπάρχει κάτι περισσότεροον ἐν τῷ ἀκινήτῳ παρὰ ἐν τῷ κινήτῳ καὶ ἡ μετάδοσις γίνεται, διὰ μειώσεως ἢ ἐξασθενήσεώς τινος, ἀπὸ τοῦ ἀναλλοιώτου εἰς τὸ γίνεσθαι.

Κάτι ἀρνητικόν, λοιπόν, ἢ, τὸ πολὺ-πολύ, μηδὲν θὰ χρειασθῆ νὰ προστεθῆ εἰς τὰς Ἰδέας διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἀλλαγὴ. Εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ Πλατωνικὸν «μὴ ὄν», ἢ Ἀριστοτέλειος «ὑλὴ» — μεταφυσικὸν τι μηδέν, τὸ ὁποῖον, προσκολλώμενον εἰς τὴν ἰδέαν, ὅπως τὸ ἀριθμητικὸν μηδέν εἰς τὴν μονάδα, τὴν πολλαπλασιάζει ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῷ χρόνῳ. Δι' αὐτοῦ ἢ ἀκίνητος καὶ ἀπλῆ Ἰδέα διαθλάται εἰς κίνησιν ἀπείρως διαδομένην. Θεωρητικῶς, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν εἰμὴ Ἰδέαι ἀναλλοιώτοι, ἀναλλοιώτως συνηρμοσμένοι αἱ μὲν ἐντὸς τῶν δέ. Πραγματικῶς, ἡ ὑλὴ ἔρχεται νὰ ἐπιπροσθέσῃ τὸ κενὸν αὐτῆς καὶ ταυτοχρόνως ἀπαγκιστρώνει τὸ παγκόσμιον γίνεσθαι. Εἶναι τὸ ἀσύλληπτον μηδέν, τὸ ὁποῖον, διολισθαῖνον μεταξὺ τῶν Ἰδεῶν, δημιουργεῖ τὴν ἄνευ τέλους διαταραχὴν καὶ τὴν παγκόσμιον ἀνησυχίαν, ὡσεὶ ὑπόνοιά τις ἐμφιλοχωρήσασα μεταξὺ δύο ἀγαπωμένων καρδιῶν. Ἐλαττώσατε βαθμιαίως τὰς ἀναλλοιώτους Ἰδέας· θὰ ἐπιτύχητε, ἐξ αὐτοῦ τούτου, τὸν ἀέναον ροῦν τῶν πραγμάτων. Αἱ Ἰδέαι ἢ Μορφαὶ εἶναι ἀναμφιδόλως τὸ ὄλον τῆς νοητῆς πραγματικότητος, δηλαδὴ τῆς ἀληθείας, καθ' ὅτι αὐταὶ παριστῶσιν,

ἠνωμένοι, τὴν θεωρητικὴν ἰσορροπίαν τοῦ ὄντος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰσθητικὴν πραγματικότητα, αὕτη εἶναι ἀόριστός τις ταλάντευσις τῆδε κακείσε τοῦ σημείου τούτου ἰσορροπίας.

Ἐντεῦθεν, ἀντίληψις τις, διὰ μέσου ὅλης τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰδεῶν, περὶ τῆς διαρκείας, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ χρόνου πρὸς τὴν αἰωνιότητα. Εἰς τὸν ἐγκαθιστάμενον ἐν τῷ γίγνεσθαι, ἡ διάρκεια φαίνεται ὡς αὕτη αὕτη ἡ ζωὴ τῶν πραγμάτων, ὡς ἡ θεμελιώδης πραγματικότης. Αἱ Μορφαί, τὰς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἀπομονώνει καὶ ἀποθηκεύει ἐν ἐννοίαις, δὲν εἶναι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, παρ' ἀπόψεως λαμβανόμεναι ἐπὶ τῆς μεταβαλλομένης πραγματικότητος. Εἶναι στιγμαὶ συλλεγεῖσαι κατὰ μῆκος τῆς διαρκείας καί, ἀκριδῶς ἐπειδὴ ἐκόπη τὸ συνδέον αὐτὰς πρὸς τὸν χρόνον γῆμα, δὲν ἔχουσι πλέον διάρκειαν. Τείνουσι νὰ συγχωρευθῶσι μὲ τὸν ἴδιον αὐτῶν ὄρισμόν, δηλαδὴ μὲ τὴν τεχνητὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ τὴν συμβολικὴν ἔκφρασιν, ἣτις εἶναι τὸ διανοητικὸν αὐτῶν ἰσοδύναμον. Εἰσέρχονται ἐν τῇ αἰωνιότητι, ἀλλ' ὅ,τι ἔχουσι τὸ αἰώνιον, οὐδὲν παρ' ἀποτελεῖ ἐν μὲ ὅ,τι αὐταὶ ἔχουσι τὸ μὴ πραγματικόν.—Γουναντίον, ἐάν τις πραγματευθῆ τὸ γίγνεσθαι διὰ τῆς κινηματογραφικῆς μεθόδου, αἱ Μορφαὶ δὲν εἶναι πλέον ἀπόψεις εἰλημμένοι ἐπὶ τῆς ἀλλαγῆς, εἶναι τὰ καταστατικὰ αὐτῆς στοιχεῖα, παριστῶσι πᾶν ὅ,τι τὸ θετικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ γίγνεσθαι. Ἡ αἰωνιότης δὲν ἵπταται ὑπὲρ τὸν χρόνον ὡς ἀφαίρεσις τις, τὸν ἀναδεικνύει ὡς πραγματικότητα. Τοιαύτη ἀκριδῶς εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου στάσις τῆς φιλοσοφίας τῶν Μορφῶν ἢ τῶν Ἰδεῶν. Καθιστᾷ μεταξὺ τῆς αἰωνιότητος καὶ τοῦ χρόνου τὴν αὐτὴν σχέσιν, ἣτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ χρυσοῦ νομίσματος καὶ τοῦ κέρματος—κέρματος τόσον μικροῦ, ὥστε ἡ καταβολὴ τοιούτων κερμάτων νὰ ἐξακολουθῆ ἐπ' ἀπειρον, χωρὶς ποτὲ νὰ φθάσῃ νὰ πληρωθῆ τὸ χρέος τοῦ χρυσοῦ νομίσματος· θὰ ἐπληρῶνετο διὰ μιᾶς τὸ χρέος μὲ τὸ χρυσοῦν νόμισμα. Τοῦτο ἐκφράζει ὁ Πλάτων ἐν τῷ ἐξόχῳ διαλόγῳ, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Θεὸς μὴ δυνάμενος νὰ πλάσῃ τὸν κόσμον αἰώνιον, τῷ ἔδωκε τὸν Χρόνον «κινητὴν εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος» (1).

Ἐντεῦθεν ἐπίσης ποιά τις ἀντίληψις περὶ τῆς ἐκτάσεως, ἣτις εἶναι ἡ βᾶσις τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἰδεῶν, καίτοι δὲν ἐξεφράσθη

(1) Πλάτωνος : «Τίμαιος».

Μ π έ ρ ξ ο ν : «Ἡ Δημιουργὸς Ἐξέλιξις»

τόσον ρητῶς τοῦτο. Φαντασθῶμεν εἰσέτι πνεῦμά τι τοποθετούμενον κατὰ μῆκος τοῦ γίνεσθαι καὶ προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν κίνησιν αὐτοῦ. Ἐκάστη διαδοχικὴ κατάστασις, ἐκάστη ποιότης, ἐκάστη Μορφή τέλος θὰ τῷ φανῆ ὡς ἀπλὴ τομὴ, ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς νοήσεως ἐν τῷ παγκοσμίῳ γίνεσθαι. Θὰ εὕρη ὅτι ἡ μορφή εἶναι οὐσιαστικῶς ἑκτασις, ἀδιαχώριστος ὅπως εἶναι ἀπὸ τοῦ ἑκτατικοῦ γίνεσθαι, τὸ ὅποιον τὴν ὑλίκευσε κατὰ τὴν πορείαν τοῦ ροῦ του. Οὕτω, πᾶσα μορφή καταλαμβάνει διάστημα, ὅπως καταλαμβάνει καὶ χρόνον. Ἄλλ' ἡ φιλοσοφία τῶν Ἰδεῶν ἀκολουθεῖ τὴν ἀντίστροφον πορείαν. Ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς Μορφῆς, βλέπει ἐν ταύτῃ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς πραγματικότητος. Δὲν ἐπιτυχάνει τὴν μορφήν δι' ἀπόψεως λαμβανομένης ἐπὶ τοῦ γίνεσθαι· λαμβάνει ὡς δεδομένας μορφὰς ἐν τῇ αἰωνιότητι· τῆς ἀκινήτου ταύτης αἰωνιότητος δὲν εἶναι παρὰ βαθμιαία ἐλάττωσις ἢ διάρκεια καὶ τὸ γίνεσθαι. Ἡ μορφή, οὕτω τιθεμένη, ἀνεξάρτητος τοῦ χρόνου, δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἀντίληψιν· εἶναι ἔννοια. Καί, ἐπειδὴ μία πραγματικότης ἐννοιακῆς φύσεως, δὲν καταλαμβάνει ἑκτασιν, περισσοτέραν παρ' ὅσην ἔχει διάρκειαν, αἱ Μορφαὶ πρέπει νὰ ἐδρεύωσι ἔξω τοῦ διαστήματος, ὅπως καὶ αἰωροῦνται ὑπεράνω τοῦ χρόνου. Διάστημα, λοιπόν, καὶ χρόνος ἔχουσιν, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ, τὴν αὐτὴν προέλευσιν καὶ τὴν ἰδίαν ἀξίαν. Εἶναι ἡ αὐτὴ μείωσις τοῦ ὄντος, ὅπερ ἐκφράζεται διὰ διατάσεώς τινος ἐν τῷ χρόνῳ καὶ δι' ἐκτάσεώς τινος ἐν τῷ διαστήματι.

Ἐκτασις καὶ διάτασις ἐκφαίνουσιν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀπλῶς τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶναι καὶ ἐκείνου τὸ ὅποιον θὰ ὄφειλε νὰ εἶναι. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ὁ χρόνος καὶ τὸ διάστημα δὲν δύνανται νὰ εἶναι εἰμῆ τὸ πεδῖον, ὅπερ λαμβάνει ὡς δεδομένον μία πραγματικότης ἀτελής, ἢ μᾶλλον ἔξω ἑαυτῆς παραπλανηθεῖσα, διὰ νὰ τρέξῃ πρὸς ἀναζήτησιν ἑαυτῆς. Μόνον ὅτι θὰ δεήσει νὰ παραδεχθῆ τις ἐνταῦθα ὅτι τὸ πεδῖον δημιουργεῖται βαθμηδὸν καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς πορείας καὶ ὅτι ἡ πορεία τὸ ἀποθέτει, τρόπον τινά, κάτωθεν αὐτῆς. Ἀπομακρύνετε ἐκ τῆς θέσεώς του ἰσορροπίας ἰδεατὸν τι ἐκκρεμές, ἀπλοῦν μαθηματικὸν σημεῖον· παράγεται ἀλώρησις τις ἄνευ τέλους, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας σημεῖα ἐπιπροστίθενται εἰς σημεῖα καὶ στιγμὰὶ διαδέχονται στιγμὰς. Τὸ διάστημα καὶ ὁ χρόνος, ὅτινα οὕτω γεννῶνται, δὲν ἔχουσι

«θετικότητα» περισσότερο παρ' ὅσην αὐτὴ αὐτὴ ἢ κίνησις. Παριστώσι τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς τεχνητῶς δεδομένης εἰς τὸ ἐκκρεμές θέσεως καὶ τῆς κανονικῆς του θέσεως, παριστώσιν ὅ,τι τοῦ λείπει διὰ νὰ ἐπανεύρη τὴν φυσικὴν του σταθερότητα. Ἐπαναγάγετέ το εἰς τὴν κανονικὴν του θέσιν· διάστημα, χρόνος καὶ κίνησις συστέλλονται εἰς ἓν μαθηματικὸν σημεῖον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, αἱ ἀνθρώπινοι συλλογισμοὶ συνεχίζονται ἐν ἀτέρμονι ἀλύσει, ἀλλὰ θὰ ἐδουθίζοντο διὰ μιᾶς ἐν τῇ ὑπὸ τῆς διαισθήσεως (ἐνοράσεως) συλλαμβανομένη ἀληθείᾳ, διότι ἢ ἔκτασις καὶ ἢ διάτασις αὐτῶν δὲν εἶναι εἰμὴ ἢ ἀπόστασις, οὕτως εἶπεῖν, μεταξὺ τῆς νοήσεως ἡμῶν καὶ τῆς ἀληθείας (1). Τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν διάρκειαν ἔναντι τῶν καθαρῶν Μορφῶν ἢ Ἰδεῶν. Αἱ αἰσθηταὶ μορφαὶ εὐρίσκονται ἐνώπιον ἡμῶν, ἔτοιμοι πάντοτε ν' ἀναλάβωσι τὴν ἰδεατότητα αὐτῶν, πάντοτε κωλυόμενοι ὑπὸ τῆς ὕλης, τὴν φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς, δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν κενοῦ, ὑπὸ τοῦ μεσοδιαστήματος τὸ ὁποῖον ἀφήνουσιν αὐταὶ μεταξὺ τοῦ ὅ,τι εἶναι καὶ τοῦ ὅ,τι θὰ ὤφειλον νὰ εἶναι. Εὐρίσκονται αὐταὶ ἀδιαλείπτως εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀναλάβωσι καὶ ἀδιαλείπτως ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀπώλειάν των. Ἀναπόδραστος τις νόμος τὰς καταδικάζει, ὅπως τὴν πέτραν τοῦ Σισύφου, νὰ ἐπαναπίπτουσιν, εὐθύς ὡς θίξωσι τὸ τετελεσμένον, καὶ ὁ νόμος οὗτος, ὅστις τὰς ἔρριψεν ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῷ χρόνῳ, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αὐτὴ αὐτὴ ἢ σταθερότης τῆς ἀρχικῆς ἀνεπαρκείας των. Αἱ ἐναλλαγαι γενέσεως καὶ φθορᾶς, αἱ ἀτερμόνως ἀναγεννώμεναι ἐξελίξεις, ἢ ἐπ' ἀπειρον ἐπαναλαμβανομένη περιστροφικὴ κίνησις τῶν οὐρανίων σφαιρῶν, πάντα ταῦτα παριστώσιν ἀπλῶς κάποιον θεμελιῶδες ἔλλειμμα, εἰς ὃ ἐγκείται ἢ ὕλικότης. Καλύψατε τὸ ἔλλειμμα τοῦτο· ταυτοχρόνως ἐξαλείφετε τὸ διάστημα καὶ τὸν χρόνον, δηλαδὴ τὰς ἐπ' ἀπειρον ἀνανεουμένας αἰωρήσεις πέριξ σταθερᾶς τινος ἰσορροπίας, πάντοτε μὲν ἐπιδιωκομένης, οὐδέποτε δὲ ἐπιτυγχανομένης. Τὰ πράγματα εἰσέρχονται τὰ μὲν εἰς τὰ δέ. Ὅ,τι ἦτο χαλαρωμένον ἐν τῷ διαστήματι, ἐντείνεται ἐκ νέου ἐν τῇ καθαρᾷ μορφῇ.

(1) Προσεπαθήσαμεν ν' ἀποχωρίσωμεν ὅ,τι εἶναι ἀληθές, καὶ ὅ,τι ἐσφαλμένον ἐν τῇ ἰδέᾳ ταύτῃ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτατικότητα. (ἴδε III κεφάλαιον). Μᾶς φαίνεται ὅμως αὐτὴ ριζικῶς σφαλερὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάρκειαν.

Καὶ παρελθόν, παρόν, μέλλον συστέλλονται εἰς ἐνιαίαν στιγμὴν, ἥτις εἶναι ἡ αἰωνιότης.

Τοῦτο καταλήγει εἰπεῖν ὅτι τὸ φυσικὸν εἶναι λογικὸν παρεφθαρμένον. Ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ συνοψίζεται ὅλη ἡ φιλοσοφία τῶν Ἰδεῶν. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης εὐρίσκειται ἡ ἀπόκρυφος ἀρχὴ τῆς ἐμφύτου εἰς τὴν κόησιν ἡμῶν φιλοσοφίας. Ἐὰν τὸ ἀναλλοίωτον εἶναι κάτι περισσότερο τοῦ γίνεσθαι, ἡ μορφή εἶναι κάτι περισσότερο τῆς ἀλλαγῆς καὶ εἰς ἀκηθινὴν τινα πτώσιν ὀφείλεται ὅτι τὸ λογικὸν σύστημα τῶν Ἰδεῶν, λελογισμένως ὑποτεταγμένων καὶ συντεταγμένων μεταξύ των, διασκορπίζεται εἰς φυσικὴν σειρὰν ἀντικειμένων καὶ συμβαμάτων, συμπτωματικῶς, τυχαίως, τοποθετουμένων τῶν μὲν εἰς ἀκολουθίαν τῶν δέ. Ἡ γενέτειρα ἰδέα ἐνός ποιήματος ἀναπτύσσεται εἰς χιλιάδας φαντασιῶν, αἵτινες ὑλικεύονται εἰς φράσεις καὶ ἐκτυλίσσονται εἰς λέξεις. Καί, ὅσον περισσότερο κατέρχεται τις ἐκ τῆς ἀκινήτου Ἰδέας, τῆς ἐνειλιγμένης ἐφ' ἑαυτῆς, εἰς τὰς λέξεις, αἵτινες τὴν ἐκτυλίσσουσι, ἐπὶ τοσοῦτον ὑπάρχει θέσις ἀφειμένη εἰς τὴν ἐνδεχομενότητα καὶ τὴν ἐκλογὴν· ἀλλὰ μεταφοραί, δι' ἄλλων λέξεων ἐκπεφρασμένοι, κατέστη δυνατόν ν' ἀναφανῶσιν· εἰκόνας προεκλήθησαν ἐξ εἰκόνων, λέξεις ἐκ λέξεων. Πᾶσαι αἱ λέξεις αὗται τρέχουσιν ἤδη, αἱ μὲν κατόπιν τῶν δέ, εἰς μάτην ζητοῦσαι, ἐξ ἑαυτῶν, ν' ἀποδόσωσι τὴν ἀπλότητα τῆς γενετείρας ἰδέας. Τὸ οὖν ἡμῶν δὲν ἀκούει εἰμὴ τὰς λέξεις· δὲν ἀντιλαμβάνεται λοιπὸν εἰμὴ τυχαία συμβάντα. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἡμῶν, δι' ἀλλεπαλλήλων ἀναπάλλσεων, μεταπηδᾷ ἐκ τῶν λέξεων εἰς τὰς εἰκόνας, ἐκ τῶν εἰκόνων εἰς τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν καὶ ἀνέρχεται οὕτως, ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν λέξεων, τυχαίων συμβάντων ἐξ ἄλλων τυχαίων συμβάντων προκαλουμένων, εἰς τὴν σύλληψιν τῆς Ἰδέας ἥτις τίθεται μόνη της. Οὕτω προβαίνει ἡ φιλοσοφία ἀπέναντι τοῦ σύμπαντος. Ἡ ἐμπειρία βλέπει ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τὰ φαινόμενα παρερχόμενα, καὶ αὐτὰ ἐπίσης, τὰ μὲν κατόπιν τῶν δέ, ἐν τάξει τινὶ συμπτωματικῇ, προσδιορισμένη ὑπὸ τῶν περιστάσεων τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Ἡ φυσικὴ αὕτη τάξις, πραγματικὴ κατὰ πτωσις τῆς λογικῆς τάξεως, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ πτώσις τοῦ λογικοῦ ἐν τῷ συστήματι καὶ τῷ χρόνῳ. Ἀλλ' ὁ φιλόσοφος, ἀνερχόμενος ἀπὸ τοῦ ἀντιληπτοῦ εἰς τὴν ἐννοιαν, βλέπει συμπυκνούμενον εἰς λογικὸν πᾶν ὅτι τὸ φυ-

οικόν είχε θετικῶς πραγματικόν. Ἡ διάνοιά του, ἐνεργοῦσα ἀφαίρεσιν τῆς ὑλικότητος ἣτις διατείνει τὸ ὄν, τὸ συλλαμβάνει καθ' ἑαυτὸ ἐν τῷ ἀναλλοιώτῳ συστήματι τῶν Ἰδεῶν. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἡ Ἐπιστήμη, ἣτις μᾶς ἐμφανίζεται πλήρης καὶ τελεία, ἀφ' ἧς ἐπαναφέρομεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν εἰς τὴν πραγματικὴν τῆς θέσιν, μετριάζοντες τὴν ἀπόστασιν, ἣτις τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τοῦ ὄσητοῦ. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνθρώπινον κατασκευάσμα. Εἶναι προγενεστέρα τῆς διανοίας ἡμῶν, ἀνεξάρτητος αὐτῆς, πραγματικῶς γενέτειρα τῶν πραγμάτων.

Καὶ πράγματι, ἐὰν αἱ Μορφαὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἀπλᾶ ἀπόψεις εἰλημμένα ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς συνεχείας τοῦ γίνεσθαι, θὰ ἦσαν σχετικαὶ πρὸς τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὰς φαντάζεται, δὲν θὰ εἶχαν ὑπόστασιν καθ' ἑαυτάς. Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ ὅτι ἐκάστη τῶν Ἰδεῶν τούτων εἶναι ἐν ἰδεῶδες. Ἀλλ' εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀντίθετον ὑπόθεσιν. Πρέπει, λοιπὸν, αἱ Ἰδέαι νὰ ὑφίστανται ἐξ ἑαυτῶν. Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγη τὸ συμπέρασμα τοῦτο. Ὁ Πλάτων τὸ διετύπωσε καὶ ματαίως ὁ Ἀριστοτέλης προσεπάθησε νὰ τὸ ἀποφύγη. Ἀφοῦ ἡ κίνησις γεννᾶται ἐκ τῆς ὑποδαθμίσεως τοῦ ἀκινήτου, δὲν θὰ ὑπῆρχε κίνησις, οὔτε αἰσθητὸς κόσμος συνεπῶς, ἐὰν, κάπου, δὲν ὑπῆρχε πραγματοποιημένον τὸ ἀναλλοίωτον καὶ ἀκίνητον. Ἐπίσης, ἀρνηθεὶς, ἐν ἀρχῇ, εἰς τὰς Ἰδέας ἀνεξάρτητον ὑπόστασιν καὶ μὴ δυνάμενος ὅμως ν' ἀπόσχη αὐτῶν, ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἐπίεσε τὰς μὲν ἐντὸς τῶν δέ, τὰς συνέθλιψεν εἰς σφαῖραν καὶ ἐτοποθέτησεν ὑπεράνω τοῦ φυσικοῦ κόσμου μίαν Μορφήν, ἣτις οὕτως εὐρίσκεται οὔσα ἡ Μορφή τῶν Μορφῶν, ἡ Ἰδέα τῶν Ἰδεῶν, ἢ, τέλος, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἔκφρασιν του, ἡ Νόησις τῆς Νοήσεως. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀριστοτέλους — ἀναγκάως ἀναλλοίωτος καὶ ξένος πρὸς ὃ,τι συμβαίνει ἐν τῷ κόσμῳ, ἀφοῦ δὲν εἶναι παρὰ ἡ σύνθεσις ὅλων τῶν ἐννοιῶν εἰς μοναδικὴν τινα ἐννοιαν. Εἶναι ἀληθές ὅτι οὐδεμία τῶν πολλαπλῶν ἐννοιῶν τούτων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὑφίσταται μερικῶς, τοιαύτη οἷα εἶναι, ἐν τῇ θεῖα ἐνότητι· ματαίως ἢ ἀνεζήτει τις τὰς Ἰδέας τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ φαντασθῆ τις τὸν Θεὸν τοῦ Ἀριστοτέλους διαθλῶντα αὐτὸς ἑαυτόν, ἢ ἀπλῶς κλίνοντα πρὸς τὸν κόσμον, ἵνα ἀμέσως ἀναφανῶσιν ἐκχειλίζουσαι ἐξ αὐτοῦ αἱ Πλάτωνος

νικαὶ Ἰδέαι, ἐξυπονοοῦμενκι ἐν τῇ ἐνότητι τῆς οὐσίας του· οὕτως, αἱ ἀκτῖνες προέρχονται ἐκ τοῦ ἡλίου, ὅστις ἐν τούτοις οὐδόλως περιεῖχεν αὐτάς. Ἀναμφιδόλως, ἡ δυνατότης αὕτη ἐκχειλίσεως τῶν Πλατωνικῶν Ἰδεῶν ἐκ τοῦ Ἀριστοτελείου Θεοῦ ἐξεφράσθη διὰ τῆς ἐνεργητικῆς διανοίας, τοῦ νοῦ τοῦ κληθέντος ποιητικοῦ — δηλαδή δι' ἐκεῖνου ὅπερ ὑπάρχει τὸ οὐσιῶδες, καὶ ὅμως ἀσυνειδήτον, ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ. Ὁ ποιητικὸς νοῦς εἶναι ἡ ὀλοκληρωτοκῆ ἐπιστήμη, τιθεμένη διὰ μιᾶς καὶ τὴν ὁποῖαν ἡ ἐνσυνειδήτος, ἔλλογος διάνοια εἶναι καταδικασμένη ν' ἀνασυνιστᾷ μετὰ κόπου, τεμάχιον πρὸς τεμάχιον. Ὑπάρχει, λοιπόν, ἐν ἡμῖν, ἡ μᾶλλον ὀπισθεν ἡμῶν, ὅψις τις δυνατῆ τοῦ Θεοῦ, ὅπως θὰ εἴπωσι, μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη, οἱ Ἀλεξανδρινοί, ὅψις πάντοτε δυναμικῆ, οὐδέποτε κατ' ἐντελέχειαν πραγματοποιμένη ὑπὸ τῆς ἐνσυνειδήτου διανοίας. Ἐν τῇ ἐνοράσει ταύτῃ θὰ ἐδύεπομεν τὸν Θεὸν διαχεόμενον εἰς Ἰδέας. Εἶναι αὕτη ἡ «τὰ πάντα ποιοῦσα» (1), παίζουσα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔλλογον διάνοιαν, ἐν κινήσει ἐντὸς τοῦ χρόνου, τὸν αὐτὸν ρόλον, τὸν ὅποιον παίζει τὸ πρῶτον κινουῦν, ἀκίνητον αὐτὸ τὸ ἴδιον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν πορείαν τῶν πραγμάτων.

Εὐρίσκεται, λοιπόν, σταθερὰ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἰδεῶν ἰδιότυπος τις σύλληψις τῆς αἰτιότητος, σύλληψις, τὴν ὁποῖαν ἐνδιαφέρει νὰ θέσωμεν εἰς πλήρες φῶς, διότι εἶναι ἐκείνη, εἰς ἣν ἕκαστος ἡμῶν θὰ καταλήξῃ, ὅταν ἀκολουθήσῃ μέχρι τέλους, διὰ ν' ἀνέλθῃ μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων, τὴν φυσικὴν κίνησιν τῆς διανοίας. Ἀληθῶς εἰπεῖν, οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι οὐδέποτε τὴν διατύπωσαν ρητῶς. Περιωρίσθησαν νὰ ἐξαγάγωσιν ἐξ αὐτῆς ἀκολουθίας, καὶ, γενικῶς, ἀπόψεις αὐτῆς μᾶλλον μᾶς ἐσημείωσαν, παρὰ νὰ μᾶς παρουσιάσωσιν αὐτὴν τὴν ἴδιαν. Πράγματι, πότε μᾶς ὁμιλοῦσι περὶ ἔλξεώς τινος, πότε περὶ ὥσεως ἀσκηθείσης ὑπὸ τοῦ πρῶτου κινουμένου ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ κόσμου. Καὶ αἱ δύο ἀπόψεις εὐρίσκονται παρὰ τῇ Ἀριστοτέλει, ὅστις, ἐν τῇ κινήσει τοῦ σύμπαντος, μᾶς δεικνύει τάσιν τινὰ τῶν πραγμάτων πρὸς τὴν θεῖαν τελειότητα καὶ συνε-

(1) Ἀριστοτέλους: «Περὶ Ψυχῆς», 430, α 11: «καὶ ἔστιν ὁ μὲν τριτοῦτος νοῦς τῆ πάντα γίνεσθαι, ὁ δὲ τῆ πάντα ποιεῖν, ὡς ἔξις τις, ὅσον τὸ φῶς· τρόπον γὰρ τινὰ καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργεῖα χρώματα».

πῶς ἀνοδόν τινα πρὸς τὸν Θεόν, ἐνῶ τὴν χαρακτηρίζει ἀλλαχοῦ ὡς τὸ ἀποτέλεσμα ἐπαφῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν πρώτην σφαῖραν καί, συνεπῶς, ὡς κάθοδον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ πράγματα. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν, νομίζομεν, εἰμὴ ν' ἀκολουθήσωσι τὴν διπλὴν ταύτην ὑπόδειξιν, ὅταν ὠμίλουσιν περὶ ἐκπορεύσεως καὶ ἐπιστροφῆς· τὸ πᾶν ἀπορρέει ἐκ τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τὸ πᾶν ἔειναι εἰς αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ. Ἀλλ' αἱ δύο αὐταὶ συλλήψεις τῆς θείας αἰτιότητος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταῦτισθῶσιν, εἰμὴ ἐὰν τὰς ἀναγάγωμεν ἀμφοτέρας εἰς τρίτην τινά, τὴν ὁποῖαν θεωροῦμεν θεμελιώδη καὶ ἥτις μόνη θὰ καταστήσῃ καταληπτόν, ὅχι μόνον διατὶ τὰ πράγματα κινοῦνται ἐν τῷ διαστήματι καὶ ἐν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ διατὶ ὑπάρχει διάστημα καὶ χρόνος, διατὶ ὑπάρχει κίνησις, διατὶ ὑπάρχουσι πράγματα.

Τὴν σύλληψιν ταύτην, ἥτις διαφαίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὑπὸ τοὺς συλλογισμοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἐν ᾧ μέτρον τις βάλνει ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Πλωτίνου, θὰ τὴν διευτυποῦμεν ὡς ἀκολουθῶς: ἡ θέσις πραγματικότητος τινος ἐπάγει τὴν ταυτοχρόνον θέσιν ὅλων τῶν διαμέσων βαθμῶν πραγματικότητος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ καθαροῦ μηδενός. Ἡ ἀρχὴ εἶναι προφανής, ὅταν πρόκειται περὶ ἀριθμῶν· δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὸν ἀριθμὸν 10, χωρὶς νὰ θέσωμεν, ἐν ταυτῷ, τὴν ὑπόστασιν τῶν ἀριθμῶν 9, 8, 7 . . . . κ.τ.λ, ὅλον τέλος τὸ μεταξὺ τοῦ 10 καὶ τοῦ μηδενός ἀριθμητικὸν διάστημα. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐνταῦθα μεταπίπτει φυσικῶς ἀπὸ τῆς σφαίρας τῆς ποσότητος εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ποιότητος. Μᾶς φαίνεται ὅτι, διδομένης τελειότητος τινος, δίδεται ὡσαύτως ὅλη ἢ συνέχεια τῶν ὑποβάθμισεων μεταξὺ τῆς τελειότητος ταύτης καὶ τοῦ μηδενός, τὸ ὁποῖον φανταζόμεθα ὅτι συλλαμβάνομεν. Θεσωμεν, λοιπόν, τὸν Θεὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, νόησιν τῆς νοήσεως, δηλαδὴ νόησιν στοιοῦσαν κύκλον, μεταμορφουμένην ἀπὸ ὑποκειμένου εἰς ἀντικείμενον καὶ ἀπὸ ἀντικείμενου εἰς ὑποκείμενον, διὰ στιγμιαίας τινός, ἢ μᾶλλον αἰωνίας, περιφερικῆς προβάσεως. Ἐπειδὴ, ἀφ' ἑτέρου, τὸ μηδὲν φαίνεται τιθέμενον ἐξ ἑαυτοῦ καὶ ἐπειδὴ, τῶν δύο τούτων ἄκρων τιθεμένων, τίθεται ἐπίσης καὶ τὸ ἐνδιάμεσον αὐτῶν, ἔπεται ὅτι ὅλοι οἱ κατιόντες βαθμοὶ τοῦ ὄντος, ἀπὸ τῆς θείας τελειότητος μέχρι τοῦ «ἀπολύτου μηδενός», θὰ πραγματωθῶσιν, οὕτως εἰπεῖν, αὐτομάτως, ἀφ' ἧς τεθῆ Θεός.

Διατρέξωμεν ἤδη τὸ ἐνδιάμεσον τοῦτο ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Κατὰ πρῶτον, ἀρκεῖ ἢ ἐλαχίστη μείωσις τῆς πρώτης ἀρχῆς, ἵνα τὸ Ὄν κρημνισθῆ ἐν τῷ διαστήματι καὶ τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἢ διάρκεια καὶ ἡ ἐκτασις, αἵτινες παριστῶσι τὴν πρώτην ταύτην μείωσιν, θὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτεραι τῆς θείας αἰωνιότητος καὶ τῆς ἀπουσίας ἐκτάσεως. Θὰ δεῖσῃ, λοιπόν, νὰ φαντασθῶμεν τὴν πρώτην ταύτην ὑποδάθμισιν τῆς θείας ἀρχῆς ὡς σφαῖραν τινα περιστρέφομένην περὶ ἑαυτήν, μιμουμένην, διὰ τοῦ ἀνάσσει τῆς περιστροφικῆς τῆς κινήσεως, τὴν αἰωνιότητα τοῦ κύκλου τῆς θείας νοήσεως, δημιουργοῦσαν ἐξ ἄλλου τὸν ἴδιον αὐτῆς χώρον καί, ἐκ τούτου, τὸν χώρον ἐν γένει⁽¹⁾, ἀφοῦ οὐδὲν περιέχει αὐτὴν καὶ δὲν ἀλλάσσει αὐτὴ θεοῖν, δημιουργοῦσα αὐτῷ τὴν ἴδιαν αὐτῆς διάρκειαν καί, ἐκ τούτου, τὴν διάρκειαν ἐν γένει, ἀφοῦ ἡ κίνησις αὐτῆς εἶναι τὸ μέτρον ὅλων τῶν ἄλλων⁽²⁾. Κατόπιν, ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμόν, θὰ ἴδωμεν τὴν τελειότητα μειουμένην μέχρι τοῦ ὑποσελήνου ἡμῶν κόσμου, ὅπου ὁ κύκλος τῆς γενέσεως, τῆς αὐξήσεως καὶ τοῦ θανάτου μιμεῖται, τελευταίαν φοράν, παραφθείρων αὐτόν, τὸν ἀρχικὸν κύκλον. Οὕτως ἐννοουμένη, ἡ αἰτιατὴ σχέσις μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου φαίνεται ὡς ἕλξις μὲν, ἐάν τις παρατηρήσῃ ἐκ τῶν κάτω, ὡς ὠθησις δὲ ἢ ὀρᾶσις δι' ἐπαφῆς, ἐάν τις παρατηρήσῃ ἐκ τῶν ἄνω, ἀφοῦ ὁ πρῶτος οὐρανὸς μετὰ τῆς περιφερικῆς του κινήσεως εἶναι μίμησις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μίμησις εἶναι λήψις μορφῆς. Κατὰ τὴν διεύθυνσιν, λοιπόν, καθ' ἣν παρατηρῆ τις (ἐκ τῶν κάτω ἢ ἐκ τῶν ἄνω) ἀντιλαμβάνεται τὸν Θεὸν ὡς ποιητικὸν αἴτιον, ἢ ὡς τελικὸν αἴτιον. Καί, ἐν τούτοις, οὔτε ἡ μὲν οὔτε ἡ δὲ τῶν δύο τούτων σχέσεων εἶναι ἡ ὀριστικὴ αἰτιατὴ σχέσις. Ἡ ἀληθὴς σχέσις εἶναι ἡ εὐρισκομένη μεταξὺ τῶν δύο μερῶν μιᾶς ἐξισώσεως, τῆς ὁποίας τὸ μὲν πρῶτον μέρος εἶναι μοναδικὸς τις ὅρος, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι συγκεφαλαίωσις ἀπεριορίστου ἀριθμοῦ ὄρων.

(1) Ἀριστοτέλους : «Περὶ οὐρανοῦ», II, 287 α 12 : «τῆς ἐσχάτης περιφορᾶς οὔτε κενὸν ἔστιν ἔξωθεν, οὔτε τόπος». «Φυσικὰ» IV 212α 34 : «τὸ δὲ πᾶν ἔστι μὲν ὡς κινήσεται, ἔστι δ' ὡς οὐ. Ὡς μὲν γὰρ ὄλον, ἅμα τὸν τόπον οὐ μεταβάλλει· κύκλῳ δὲ κινήσεται, τῶν μορίων γὰρ οὗτος ὁ τόπος.

(2) Ἀριστοτέλους : «Περὶ οὐρανοῦ», I, 279α 12 : «οὐδὲ χρόνος ἔστιν ἔξω τοῦ οὐρανοῦ». «Φυσικὰ» VIII, 251β 27 : «ὁ χρόνος πάθος τι κινήσεως».

Εἶναι, ἂν θέλη τις, ἡ σχέσις τοῦ χρυσοῦ νομίσματος πρὸς τὴν ἀξίαν του εἰς μικρὰ νομίσματα, ἀρκεῖ νὰ ὑποτεθῆ ἡ εἰς μικρὰ νομίσματα ἀξία παρεχομένη αὐτομάτως ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ χρυσοῦ νομίσματος. Οὕτω μόνον θὰ γίνῃ κατανοητὸν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης κατέδειξε τὴν ἀναγκαιότητα πρώτου τινὸς ἀκινήτου κινουῦντος, ὄχι βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ ὅτι ἡ κίνησις τῶν πραγμάτων ἔδει νὰ ἔχῃ ἀρχὴν τινα, ἀλλὰ, τουναντίον, τιθέμενος ὅτι ἡ κίνησις αὐτὴ δὲν ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ ποτέ¹ καὶ δὲν μέλλει ποτέ νὰ τελειώσῃ. Ἐὰν ἡ κίνησις ὑφίσταται, ἢ, ἄλλως, ἂν ἡ εἰς μικρὰ νομίσματα ἀξία καταδάλληται, σημαίνει ὅτι κάπου ὑπάρχει τὸ χρυσοῦν νόμισμα. Ἐὰν ἡ συγκεκριμένη συνεχίζεται ἄνευ τέλους, μηδέποτε ἀρχίσασι, σημαίνει ὅτι ὁ ἰσοδυναμῶν αὐτῇ μοναδικὸς ἕρος εἶναι αἰώνιος. Αἰδιότης κινητικότητος δὲν εἶναι δυνατὴ, παρ' ἂν ἐρείδῃται ἐπὶ αἰωνιότητος ἀκινήσιας, τὴν ὅποιαν ἐκτυλίσσει αὐτὴ εἰς ἄλυσον ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία λέξις τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Δὲν ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ τὴν ἀνασυστήσωμεν *a priori*. ἔχει πολλαπλὴν τὴν προέλευσιν. Συνδέεται δι' ἀοράτων νημάτων πρὸς ὅλας τὰς ἴνας τῆς ἀρχαίας ψυχῆς. Εἰς μάτην θὰ ἤθελε νὰ τὴν παραγάγῃ τις ἐκ μιᾶς ἀπλῆς ἀρχῆς⁽¹⁾. Ἀλλ' ἂν ἐξαλειφθῆ πᾶν ὅ,τι προῆλθεν ἐκ τῆς ποιήσεως, ἐκ τῆς θρησκείας, ἐκ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὡς ἐπίσης ἐκ μιᾶς φυσικῆς καὶ μιᾶς βιολογίας ὑποτυπωδῶν εἰσέτι, ἂν γίνῃ ἀφαίρεσις τῶν εὐθρύπτων ὀλικῶν, τὰ ὅποια εἰσῆλθον εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τεραστίου τούτου οἰκοδομήματος, παραμένει στερεὸς ὁ σκελετὸς τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ὁ σκελετὸς οὗτος παριστᾷ τὰς μεγάλας γραμμὰς μιᾶς μεταφυσικῆς, ἣτις εἶναι, νομίζομεν, φυσικὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Καταλήγει τις πράγματι εἰς φιλοσοφίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀφοῦ ἀκολουθήσῃ μέχρι τῶν ἄκρων τὴν κινηματογραφικὴν τάσιν τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς σκέψεως. Εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἐξελικτικῆς μεταβολῆς ἡ διάνοια καὶ ἡ σκέψις ἡμῶν ὑποκαθιστῶσιν ἐν ἀρχῇ μίαν σειρὰν σταθερῶν μορφῶν, αἵτινες ὀρμαθίζονται ἐκ περιτροπῆς κατὰ τὴν διάδασιν, ὅπως οἱ δακτύ-

(1) Πρὸ παντὸς παρεσιωπήσαμεν σχεδὸν τὰς θαυμασίας ἐκείνας, ἀλλ' ὀλίγον φευγαλέας, ἐνοράσεις, τὰς ὅποιας ὁ Πλωτῖνος ἔμελλεν ἀργότερον νὰ συλλάβῃ, νὰ ἐμβαθύνῃ καὶ νὰ προσδιορίσῃ.

λιοι τοῦ παιδικοῦ παιγνιδίου, τοὺς ὁποίους ξεκρεμοῦν μὲ τὸ
 ραβδῖον των διερχόμενα τὰ παιδιά, τὰ ὅποια περιστρέφονται ἐπὶ
 ξυλίνων ἵππων. Εἰς τί λοιπὸν συνίσταται τότε ἡ διάδοσις καὶ τί
 εἶναι ἐκεῖνο ἐφ' οὗ ὁμαθίζονται αἱ μορφαί; Ἐπειδὴ ἐπετεύχθη-
 σαν αἱ μορφαί ἐξαχθέντος ἐκ τῆς μεταβολῆς παντὸς ὅ,τι εὐρί-
 σκεται ἐν αὐτῇ τὸ ὠρισμένον, δὲν μένει πλέον πρὸς χαρακτηρι-
 σμὸν τῆς ἀσταθείας, ἐφ' ἧς εἶναι τεθειμένα αἱ μορφαί, εἰμὴ
 ἀρνητικὸν τι κατηγορηματικόν: αὐτὴ αὕτη ἡ ἀπροσδιοριστία. Τοιοῦτο
 εἶναι τὸ πρῶτον διάδημα τῆς νοήσεως ἡμῶν: χωρίζει ἐκάστην
 μεταβολὴν εἰς δύο στοιχεῖα: τὸ μὲν σταθερὸν, ὀρισμὸν ἐν ἐκά-
 στη ἰδιαιτέρᾳ περιπτώσει, δηλαδή τὴν Μορφήν, τὸ δὲ ἀόριστον
 καὶ πάντοτε τὸ αὐτό, ὅπερ εἶναι ἡ κίνησις ἐν γένει. Καὶ τοιαύτη
 εἶναι ἐπίσης τῆς γλώσσης ἡ οὐσιώδης ἐνέργεια. Αἱ μορφαί εἶναι
 πᾶν ὅ,τι ἱκανὸν νὰ ἐκφρασθῇ. Περιορίζεται νὰ ὑπονοῆται, ἢ ἀρκεῖ-
 ται: νὰ διεγείρη, κινητικότητά τινα, ἣτις, ἀκριδῶς ἐπειδὴ παρα-
 μένει ἀνέκφραστος, ὑπολαμβάνεται ὡς παραμένουσα ἡ αὐτὴ εἰς
 ὅλας τὰς περιστάσεις. Προέρχεται τότε φιλοσοφία τις θεω-
 ροῦσα θεμιτὸν τὸν οὕτως ἐπιτελούμενον ὑπὸ τῆς νοήσεως καὶ
 τῆς γλώσσης χωρισμὸν τῆς μεταβολῆς εἰς δύο στοιχεῖα. Ἴτι ἄλλο
 πράττει αὕτη εἰμὴ ἀντικειμενικεῦει μετὰ περισσοτέρας ἰσχύος
 τὴν διάκρισιν, τὴν ὠθεῖ μέχρι τῶν ἀκροτάτων συνεπειῶν καὶ
 τὴν ἀνάγει εἰς σύστημα; Θὰ συνθέσῃ, λοιπὸν, αὕτη τὸ πραγμα-
 τικὸν μὲ ὠρισμένας Μορφάς, ἢ ἀναλλοίωτα, ἀκίνητα, στοιχεῖα
 ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ ἀρχὴν τινα κινητικότητος, ἣτις,
 οὐσα ἢ ἀρνήσις τῆς μορφῆς, θὰ διαφύγη, καθ' ὑπόθεσιν, παντὸς
 ὀρισμοῦ καὶ θὰ εἶναι καθαρὸν ἀπροσδιόριστον. Ὅσον περισσό-
 τερον διευθύνει τὴν προσοχὴν τῆς ἐπὶ τῶν μορφῶν τούτων, τὰς
 ὁποίας ἡ νόησις ἀφορίζει καὶ ἡ γλῶσσα ἐκφράζει, ἐπὶ τοσοῦτον
 θὰ τὰς βλέπῃ ὑψουμένας ὑπεράνω τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ἐξαυλουμέ-
 νας εἰς καθαρὰς ἐννοίας, ἱκανὰς νὰ εἰσέρχωνται αἱ μὲν ἐντὸς
 τῶν δέ, ἀκόμη δὲ καὶ συστέλλομένας τέλος εἰς μοναδικὴν τινα
 ἐννοιαν, σύνθεσιν πάσης πραγματικότητος, τελείωσιν πάσης
 τελειότητος. Τοῦναντίον, ὅσον περισσότερον ἢ τοιαύτη φιλοσο-
 φία θὰ κατέρχηται πρὸς τὴν ἀόρατον πηγὴν τῆς παγκοσμίου
 κινητικότητος, ἐπὶ τοσοῦτον θὰ τὴν αἰσθάνηται φεύγουσαν
 ὑπ' αὐτὴν καὶ ταυτοχρόνως ἐξαντλουμένην, βυθιζομένην ἐν
 ἐκείνῳ τὸ ὅποῖον ἡ φιλοσοφία αὕτη θὰ καλέσῃ καθαρὸν μηδέν.

Τελικῶς, θὰ ἔχη αὕτη ἀφ' ἐνὸς τὸ σύστημα τῶν λογικῶς συντεταγμένων μεταξύ των, ἢ εἰς μίαν μόνην συγκεντρωμένων ἰδεῶν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ σχεδόν-μηδέν, τὸ Πλατωνικὸν «μή-ὄν», ἢ τὴν Ἀριστοτέλειον «ὑλην». Ἀλλὰ μετὰ τὸ κόψιμον χρειάζεται ῥάψιμον. Πρόκειται ἤδη, μὲ ὑπέρ-αἰσθητὰς ἰδέας καὶ ὑπὸ-αἰσθητὸν μή-ὄν, νὰ ἀνασυσταθῇ ὁ αἰσθητὸς κόσμος. Δὲν θὰ καταστῇ ὀδυνατόν, παρ' ἑάν ζητηθῇ εἶδος τι μεταφυσικῆς ἀναγκαιότητος, δυνάμει τῆς ὁποίας ἢ ἀντιπαράστασις τοῦ Παντός τούτου καὶ τοῦ Μηδενός τούτου ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν θέσιν ὄλων τῶν βαθμῶν πραγματικότητος, οἵτινες μετρῶσι τὸ μεταξύ τῶν δύο διάστημα, ὅπως ἀδιαίρετός τις ἀριθμός, ἀφ' ἧς θεωρηθῇ ὡς διαφορὰ μεταξύ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ μηδενός, ἀποκαλύπτεται ὡς ποσὸν τι μονάδων, καὶ ἐμφανίζει ταυτοχρόνως ὄλους τοὺς κατωτέρους τοῦ ἀριθμούς. Ἰδού τὸ φυσικὸν ἀξίωμα. Καὶ τοῦτο ἀντιλαμβάνομεθα ὡσαύτως εἰς τὸ βάθος τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Καὶ δὲν θ' ἀπομένῃ πλέον τότε, διὰ νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ εἰδικοί χαρακτήρες ἐκάστου τῶν βαθμῶν τούτων τῆς διαμέσου πραγματικότητος, εἰμὴ νὰ μετρηθῇ ἢ ἀπὸ τῆς ὀλοκληρωτικῆς πραγματικότητος χωρίζουσα αὐτοὺς ἀπόστασις· ἕκαστος κατώτερος βαθμὸς συνίσταται εἰς ἐλάττωσιν τοῦ ἀνωτέρου καὶ ὅ,τι τὸ νέον αἰσθητὸν ἀντιλαμβάνομεθα ἐν αὐτῇ ἀναλύεται, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ νοητοῦ, εἰς νέαν τινὰ ποσότητα ἀρνήσεως, ἣτις ἐπιπροστίθεται. Ἡ ἐλαχίστη δυνατὴ ποσότης ἀρνήσεως, ἣτις εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὰς ἀνωτάτας μορφὰς τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος, καὶ κατὰ μείζονα, συνεπῶς, λόγον εἰς τὰς κατωτέρας μορφὰς, θὰ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἐκφράζουσι τὰ γενικώτερα κατηγορήματα τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος: ἡ ἔκτασις καὶ ἡ διάρκεια. Διὰ μεγεθυνομένων ὑποδοθμίσεων θὰ ἐπιτευχθῶσι κατηγορήματα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰδικώτερα. Ἡ φαντασία τοῦ φιλοσόφου ἐνταῦθα θὰ ὀργιάσῃ ἐλευθέρως, διότι δι' αὐθαιρέτου, ἢ τουλάχιστον συζητήσιμου, βουλευμάτος θὰ ἐξισωθῇ μία ἄποψις τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου πρὸς μίαν μείωσιν τοῦ ὄντος. Δὲν θὰ καταλήξῃ τις ἀναγκαίως, ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς κόσμον τινὰ συνιστάμενον ἐκ συγκεντρικῶν σφαιρῶν περιστρεφομένων περὶ ἑαυτάς. Ἀλλὰ θὰ ἀχθῇ εἰς κοσμολογίαν τινὰ ἀνάλογον, θέλω νὰ εἶπω εἰς συγκρότημά τι, τοῦ ὁποίου τὰ τεμάχια εἶναι μὲν ἔτις διάφορα, ἔχουσιν οὐχ ἥττον μεταξύ των τὰς αὐτὰς σχέσεις. Καὶ ἡ κοσμολο-

γία αὕτη θὰ διέπηται πάντοτε ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς. Ἐὐ φυσικὸν θὰ ὀρίζηται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ. Ὑπὸ τὰ μεταβαλλόμενα φαινόμενα θὰ μᾶς δειχθῆ, μέσῳ τῆς διαφανεύσεως, κλειστόν τι σύστημα ἐννοιῶν ὑποτεταγμένων καὶ συντεταγμένων πρὸς ἀλλή-
 λας. Ἡ ἐπιστήμη, νοουμένη ὡς σύστημα ἐννοιῶν, θὰ εἶναι πραγματικώτερα τῆς αισθητῆς πραγματικότητος. Θὰ εἶναι προ-
 γενεστέρα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἥτις οὐδὲν ἄλλο πράττει παρὰ νὰ τὴν συλλαδίξῃ γράμμα πρὸς γράμμα, προγενεστέρα ἐπίσης καὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια προσπαθοῦσιν ἀδεξιῶς νὰ τὴν μιμηθῶσι. Δὲν θὰ εἶχε παρὰ ν' ἀφαιρεθῆ μίαν στιγμὴν ἀφ' ἑαυτῆς, διὰ νὰ ἐξέλθῃ τῆς αἰωνιότητος τῆς καί, ὡς ἐκ τούτου, νὰ συμπέσῃ μετ' ἑλπὴν τὴν γνῶσιν καὶ πάντα τὰ πράγ-
 ματα. Ἐὐ ἀναλλοίωτον, ἔθεν, καὶ ἡ ἀκίνησις τῆς εἶναι τὸ αἷτιον τοῦ παγκοσμίου γίγνεσθαι.

Τοιαύτη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ἀποψις τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ἐπὶ τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς διαρκείας. Ὅτι ἡ νεωτέρα φιλοσοφία πολλάκις ἔσχεν τὴν ἐπιθυμίαν, ἰδίως κατὰ τὰ πρῶτα βήματα αὐτῆς, νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀποψιν ταύτην, τοῦτο δὲν μᾶς φαίνεται ἀμφισβητήσιμον. Ἀλλ' ἀκατανίκητός τις ἔλξις ἐπαναφέρει τὴν διάνοιαν εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κίνησιν καὶ τὴν μεταφυσικὴν τῶν νεωτέρων εἰς τὰ γενικὰ συμπεράσματα τῆς μεταφυσικῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἐὐ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον θὰ φέρωμεν εἰς φῶς, ἐπὶ τῷ τέλει νὰ δείξωμεν διὰ τίνων ἀοράτων νημάτων ἡ ἡμετέρα μηχανιστικὴ φιλοσοφία συνδέεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν τῶν Ἰδεῶν καὶ ὡσαύτως πῶς αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς, πρὸ παντός πρακτικὰς, ἀπαιτήσεις τῆς διανοίας ἡμῶν.

Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, ὡς καὶ ἡ ἀρχαία ἐπιστήμη, προβαίνει συμφώνως πρὸς τὴν κινηματογραφικὴν μέθοδον. Δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως· πᾶσα ἐπιστήμη ὑπόκειται εἰς τὸν νόμον αὐτόν. Εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ἐπιστήμης, πράγματι, νὰ κατεργάζηται: **σημεῖα**, τὰ ὅποια ὑποκαθιστᾷ εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα. Ἐὐ σημεῖα ταῦτα διαφέρουσι τῶν σημείων τῆς γλώσσης κατὰ τὴν μεγαλυτέραν τῶν ἀκρίδειαν καὶ ἀποτελεσματικότητά· εἶναι οὐχ ἥττον καὶ ταῦτα ὑποδεθλημένα εἰς τὸν γενικὸν νόμον τοῦ σημείου, ὅστις εἶναι νὰ σημαίνῃ ὑπὸ στερεὰν μορφήν σταθεράν